

İBN RÜŞD'ÜN TEİSTİK DELİLLERE YAKLAŞIMI

Adem AKMAN

eski
rehli
YAYINLARI

EskiYeni Yayınları: 141

İBN RÜŞD'ÜN TEİSTİK DELİLLERE YAKLAŞIMI

Adem AKMAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-7673-53-2

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İBN RÜŞD'ÜN
TEİSTİK DELİLLERE
YAKLAŞIMI

Adem AKMAN

Ankara 2022

Adem AKMAN

1993 yılında Ordu'da dünyaya geldi. Orta öğrenimini 2011 yılında Muğla Anadolu İmam-Hatip lisesinde tamamladı. 2016 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İngilizce İlahiyat Bölümünden mezun oldu. Lisans eğitiminin bir döneminde Bayreuth Universitat'da dersler aldı, yüksek lisans çalışmalarının bir kısmını da Goethe Universitat, Institut für Studien der Kultur und Religion des Islam'da tamamladı. 2020 yılında Ankara Üniversitesi Din Felsefesi Anabilim Dalında "İbn Rüşd'ün Teistik Delillere Yaklaşımı" adlı yüksek lisans çalışmasını tamamladı. 2020 yılında Ankara Üniversitesi Din Felsefesi Anabilim dalında başladığı doktora çalışmasına halen devam etmektedir. Din felsefesi ve İslam felsefesi alanında çalışmaları mevcuttur. Temel düzeyde Almanca, orta düzeyde Arapça, ileri düzeyde İngilizce bilmektedir.

Kıymetli Eşim Zehra'ya...

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın konusu, Endülüslü filozof İbn Rüşd'ün (1126-1198) teistik deliller ve marifetullah hakkındaki görüşleridir. İbn Rüşd'ün savunduğu ve eleştirdiği teistik deliller onun felsefi sisteminin bütünlüğü gözetilerek ele alınmış olup, çalışma toplamda “Giriş” ve “Sonuç” kısımları hariç dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İbn Rüşd'ün delil-iman ilişkisi bağlamında marifetullah meselesinde akla verdiği önem ve Tanrı'nın metafizik biliminin konusu mu yoksa amacı mı olduğu tartışmasındaki pozisyonu irdelenmektedir. İkinci bölümde, İbn Rüşd'ün “Hudûs” ve “İmkân” delillerine yönelik eleştirileri ayrı başlıklar altında ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, İbn Rüşd'ün savunduğu “Hareket”, “İnâyet” ve “İhtirâ” delilleri açıklanmaktadır. Son olarak dördüncü bölümde İbn Rüşd'ün marifetullah meselesinde benimsediği görüşlerin kendi içinde tutarlı olup olmadığı incelenmektedir.

İbn Rüşd, marifetullah meselesinde akla başvurulması gerektiğinin altını çizerken aynı zamanda akli doğru kullanmanın da önemini sıklıkla vurgulamaktadır. Bu nedenle kendisi, akla başvurmayı bid'at veya gereksiz gören grupların yanı sıra akli yürütmede hata yaptığını düşündüğü Eş'ari kelimciler ile İbn Sîna'yı (980-1037) da eleştirmektedir. İbn Rüşd'ün teistik delillere yaklaşımına yönelik yeni bir bakış açısı ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, filozofun savunduğu ve eleştirdiği tüm delilleri onun felsefi sisteminin bütünlüğü içerisinde ele almaktadır.

İbn Rüşd, metafizik biliminin amacının Tanrı'nın varlığını ortaya koymak olduğunu ifade eden İbn Sîna'yı eleştirir. Ona göre Tanrı'nın varlığı, Aristoteles'in (M.Ö. 384-322) ifade

ettiği üzere fizik biliminin amacıdır. İbn Sînâ, Aristoteles'in görüşlerinden uzaklaştığı için metafizik biliminin amacının Tanrı'nın varlığını ortaya koymak olduğunu zannetmiş ve bu nedenle imkân delilini ortaya atmıştır. İbn Rüşd'e göre yalnızca fizik biliminden beslenen hareket delili, Tanrı'nın varlığını felsefi yöntem aracılığı ile ortaya koyabilir. Bu nedenle hareket delili, âlimlere hitap ederken hitabet ve cedelden beslenen inayet ve ihtira delilleri halka hitap etmektedir. Bu çalışmada, İbn Rüşd'ün İbn Sînâ'ya söz konusu bağlamda yönelttiği eleştirilerin motivasyonu ve geçerliliği incelenmektedir.

Bazı düşünürler, inâyet delilinin İbn Rüşd'ün Aristoteles çizgisi ile uyuşmadığı kanaatindedir. Onlara göre filozof, ya halk/avâm için yazdığı eserlerinde gerçek görüşlerini saklamış ya da çifte hakikat teorisini savunmaktadır. İbn Rüşd'ün halk için ön gördüğü inâyet ve ihtira delilleri ile "en doğru yol" olarak nitelediği hareket delilinin sistemsel bütünlüğünü incelemek de bu çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Son olarak, bu çalışma süresince yoğun ilgisini, hoşgörüsünü ve en önemlisi derin donanımını benden esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Engin Erdem'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Frankfurt'ta bulunduğum süre içerisinde bana linguistik destek sağlayan ve yer yer konu ile alakalı tartışmalarımız esnasında farkındalığının artmasına vesile olan Goethe Üniversitesi, Institut für Studien der Kultur und Religion des Islam üyesi Dr. Hureyre Kam'a ve sevgili eşim Zehra'ya katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Adem AKMAN
Boston-2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ-----	7
KISALTMALAR-----	11
GİRİŞ-----	13

BİRİNCİ BÖLÜM

MARİFETULLAH VE METAFİZİKTE TANRI'NIN YERİ

MESELESİ-----	17
1.1. Marifetullah: Tanrı'nın Varlığını Akılla Bilmenin Zorunluluğu	17
1.2. Sistematik ve Bilimsel Bir Araştırmanın Konusu veya Amacı Olması Bakımından Tanrı'nın Bilimlerdeki Yeri Meselesi-----	26
1.2.1 İbn Rüşd ve İbn Sinâ'nın Tanrı Tasavvurları-----	28

İKİNCİ BÖLÜM

İBN RÜŞD'ÜN ELEŞTİRDİĞİ TEİSTİK DELİLLER----- 43 |

2.1. Hudûs Delili-----	44
2.1.1. Birinci Argüman-----	48
2.1.2. İkinci Argüman-----	58
2.2. İmkân Delili-----	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBN RÜŞD'ÜN SAVUNDUĞU TEİSTİK DELİLLER----- 73 |

3.1. Hareket Delili-----	76
3.2. İnâyet Delili-----	83
3.2.1. İnâyet Delilinin Modern Teleolojik Argümanlar Arasındaki Yeri-----	85
3.2.1.1. Kıyasa Dayalı Teleolojik Argüman-----	86
3.2.1.2. Akıllı Tasarım Argümanı-----	88
3.2.1.3. İnsancı İlkeye Dayanan Argüman-----	90
3.2.1.4. Estetik Delil-----	92
3.3. İhtira Delili-----	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İBN RÜŞD'ÜN GÖRÜŞLERİNİN TUTARLILIĞI-----	101
SONUÇ-----	111
KAYNAKÇA-----	113